

Από τα άρθρα που έγραψα τελευταία για την παράδοση και για την εκκλησιαστική μουσική, έ-γινε κάποια αναταραχή στα πνεύματα, όπως κάθε φο-ρά που γράφονται κάποια παρόμοια πράγματα. Αλ-λοι δυσαρεστηθήκανε κι άλλοι ευχαριστηθήκανε. Δυσαρεστηθήκανε όσοι θέλουνε τους νεωτερισμούς, κινη-μένοι από την μανία να φαίνονται προοδευτικοί και μοντέρνοι. Αυτοί θυμώνουνε σαν ακούνε τέτοια πράγ-ματα που γράφω. «Τί θα πει παράδοση και βυζαντινή μουσική, στην εποχή που βρισκόμαστε; Σκουριασμέ-νες ιδέες! Καθυστερημένα μυαλά!». Κάποιοι μάλιστα με βρίζουνε. Εγώ το έχω πάρει απόφαση. Βέβαια στεναχωριέμαι, που βλέπω ομοεθνείς μας να μην χωνεύουνε τα ελληνικά πράγματα, επειδή η ματαιοδοξία τους είναι πιο δυνατή από την αγάπη που έχουνε για τον τόπο τους, αλλά τί να απαντήσω στις βρισιές τους; «Αφες αυτοίς, Πάτερ, ότι εμίσησάν με δωρεάν». Η Ξενομανία είναι θαρρώ κι αυτή μια αρρώστεια. Αυτοί οι δυστυχισμένοι είναι σαν τα μικρά παιδιά, που τους αρέσει το ξένο ψωμί και το ξένο φαγητό, κι ας είναι το δικό τους καλύτερο. Δεν πας να τους λες πως ξεγελούν τον εαυτό τους και πως θρέφονται με ψευτιές! Τους φαίνεται πως με τα λόγια σου τους προσβάλλεις, πως τους βγάζεις τα παράσημα του μοντερνισμού, πως τους κατεβάζεις από κει που τους ανέβασε η περηφάνεια τους κ' η περιφρόνηση για την δική μας παράδο-ση.

*

Τη μουσική μας την περιφρονούνε γιατί είναι, κατά τη γνώμη τους, πρωτόγονη, βάρβαρη και παλιωμένη, μ' έναν λόγο «βλάχικη», ανάξια για ανθρώπους που ζούνε «στην εποχή των μεγάλων κατακτήσεων της επιστήμης». Εμείς, οι αμόρφωτοι κ' οι καθυστερημέ-νοι, ζαρώνουμε μπροστά σ' αυτούς τους βαθυστόχα-στους Έλληνες, που πίνουνε το μουσικό νέκταρ της εποχής μας, καμωμένο από λογίων-λογίων βιδάνια, από τις νερουλιασμένες καντάδες και τις βαρκαρόλες (που ακούγονται σε πολλές εκκλησίες όπου λέγονται εκκλησιές ελληνικές κι ορθόδοξες), ως τα ουρλιάσμα-τα των αραπάδων, των Μεξικάνων και τα κακομοιρια-σμένα κι ανούσια τραγούδια των νοτιοαμερικάνων. Με τέτοια μουσικά νεροβράσματα κι αποφάγια θέλουνε να θρέφονται αυτοί οι λεγόμενοι Έλληνες, που κληρονομήσανε τον τόπο που γεννήθηκε ο Τέρπανδρος κι ο Αρίωνας, δηλ. οι αρχαιότερες ρίζες της μουσικής στον κόσμο.

Οι φαντασμένοι που δεν θέλουνε τη βυζαντινή μου-σική, την κατηγορούνε, κοντά στ' άλλα, γιατί τάχα είναι ένρινη. Τους φταίει η μύτη, μόνο και μόνο επειδή αυτή η μύτη είναι ελληνική. Γιατί, στα γαλλικά τρα-γούδια που τραγουδιούνται με τη μύτη, όχι μοναχά δεν τους πειράζει το ένρινο, αλλά και τους ενθουσιάζει. Εκείνη η μύτη, βλέπεις, είναι γαλλική μύτη! Αλλά, αυτοί οι ξενομανιακοί, ας μάθουνε πως κ' οι αρχαίοι Έλληνες μιλούσανε με τη μύτη, όπως γράφει ο Διονύ-σιος ο Αλικαρνασεύς κι άλλοι ιστορικοί. Μα, στου κουφού την πόρτα όσο θέλεις βρόντα!

Η βυζαντινή μουσική είναι σε πολλά, συνέχεια της αρχαίας ελληνικής μουσικής που διαδόθηκε στην Α-σία με τον Μέγ' Αλέξαντρο. Αυτή τη μουσική πήρα-νε οι φυλές της Ανατολής, οι Μικρασιάτες, οι Σύροι, οι Πέρσες, και προ πάντων οι Αραβες, κι απ' αυτούς την πήρανε οι Τούρκοι, που την παραλλάξανε αναλό-γως τη φυλή τους, και γι' αυτό κάποιοι προκομμένοι από τους φραγκεμένους Έλληνες τη λένε τούρκικη. Η βυζαντινή μουσική είναι η μουσική που έχει ιερότητα και αγιωσύνη και γι' αυτό μ' αυτή μπορεί να προσευχηθεί ο

Χριστιανός. Το αίσθημα που νοιώθει όποιος είναι σε θέση να την καταλάβει λέγεται κατά-νυξη. Η βυζαντινή μουσική δίνει τόνο και δυνατόν παλμό στη γλώσσα' οι λέξεις μ' αυτή παίρνουνε την πιο δυνατή έκφρασή τους. Η μουσική αυτή είναι το φυσικό ντύσιμό τους. Ο Παπαδιαμάντης έγραφε: «Διά της πατροπαρα-δότης εκκλησιαστικής μουσικής, όχι μόνον τα ιερά ά-σματα έγιναν προσφιλή και οικεία εις την ακοήν, και η γλώσσα εις ην ταύτα είναι γεγραμμένα καταληπτή, ως έγγιστα, και εις τους αγραμμάτους, αλλά και αυτά των θείων Ευαγγελίων τα ρήματα δια της αυτής μου-σικής και του λογαιοδικού αυτής τρόπου κατέστησαν οικειότερα, εις την ακοήν τουλάχιστον. Ας δοκιμάση τις να μεταφράσει εν τροπάριον εις την δημώδη, και τότε θα ίδη ότι η γλώσσα ήτις είναι ζωντανή εις τα ηρωικά και ερωτικά άσματα του λαού, είναι ψυχρά μέχρι νεκροφανείας δια τα τροπάρια. Π.χ. «Ανοιξω το στόμα μου και πληρωθήσεται πνεύματος...», «Θ' ανοιξω το στόμα μου και θα γεμίση πνέμα, και λόγο θα βγάλω» (διότι πώς άλλως θ' αποδοθή η μεταφορά ή μετωνυμία του «ερεύξομαι»);). Πλην, θα είπη τις αντί να μεταφρασθώσι τα υπάρχοντα, ας ποιηθώσι νέα εκκλησιαστικά άσματα υπό των δοκίμων ποιητών μας. Αλλά δια να γίνουν νέα θρησκευτικά άσματα, πρέπει να γίνει πρώτα και νέα θρησκεία... Ας δοκιμάσουν λοιπόν εκείνοι που τα ονειροπολούν αυτά, να κάμουν θρησκείαν χειροποίητον, θρησκεία για τα κέφια τους, και τότε θα καταλάβουν και οι ίδιοι πόσον είναι μωροί και τυφλοί».

Βλέπεις, αναγνώστη, πως τα ίδια λέμε, κ' εγώ και ο μακαρίτης ο Παπαδιαμάντης, δίχως να έχουμε συ-νενηθηθεί. Λοιπόν, κάποια αληθινά πράγματα θα λέμε.

*

Και μια που θυμηθήκαμε τον Παπαδιαμάντη, ας βάλουμε παρακάτω λίγα λόγια για την παράδοσή μας, για την εκκλησιαστική μουσική μας και για την άλλη κληρονομιά που πήραμε από τους πατεράδες μας. Θα δει όποιος τα διαβάσει πως, σε πολλά ο μπαρμπ' Αλέξαντρος ήτανε πολύ πιο απότομος από μας, και τα έγραφε πολύ πιο αλμυρά, μ' όλο που ζούσε σε μια εποχή που μακαριζότανε μπροστά στη δική μας.

Έγραφε λοιπόν: «Πρέπει να μένη τις εν τη τάξει, εν η ευρέθη απ' αρχής, όσον ταπεινή και πενιχρά και αν φαίνεται, αιρετωτέρα δε είναι αείποτε η έντιμος ευτέλεια, της αδόξου και κομώσης πολυτελείας και τρυφής, διότι «τον καθαιρούντα φραγμόν δήξεται όφιος». «Ο πόθος της μωράς επιδείξεως, η μανία του καινά εκάστοτε λέγειν, η δοκησιοσοφία, ο τύφος και η οίησις, άγουσιν εις τας συγχρόνους αθειστικας θεω-ρίας». «Η ταλαιπωρος Ανατολή υπήρξε και τότε (μετά την άλωσιν) και τώρα, υπό τε γεωγραφικήν και κοινωνικήν, υπό πολιτικήν και θρησκευτικήν έποψιν, άφρακτος αμπελών». Χτυπά αλύπητα τους αναξιους κληρικούς, προπάντων τους δεσποτάδες. Χτυπά και τους κοσμικούς: «Η λεγομένη ανωτέρα τάξις να συμμορφωθή με τα έθιμα της χώρας, αν θέλει να εγκλιματισθή εδώ. Να γίνη προστάτις των πατρίων και ουχί διώκτρια. (Τώρα έγινε κ' η Εκκλησία διώκτρια! Σημ. Φ. Κ.). Να μην περιφρονή αναφανδόν ό,τι παλαιόν, ό,τι εγχώριον, ό,τι ελληνικόν. Να καταπολεμηθή ο ξε-νισμός, ο πιθηκισμός, ο φραγκισμός. Να μη νοθεύωνται τα θρησκευτικά και οικογενειακά έθιμα. Να καλλιεργηθή η σεμνοπρεπής βυζαντινή παράδοσις εις την λατρείαν, εις την διακόσμησιν των ναών, την μουσικήν, την ζωγραφικήν. Να μη μιμούμεθα τους παπιστάς, ού-τε τους προτεστάντας. Να μη χάσκωμεν προς τα ξέ-να». «Έως πότε θα είμεθα αχαρακτήριστοι Γραικύ-λοι»; Μαλώνει τους παπάδες και τους δεσποτάδες «οι οποίοι ανέχονται την θυμελικήν παρωδίαν» (ήγουν την καντάδα). «Ο Γραικύλος της σήμερα, όστις θέλει να κάμη δημοσία τον άθεον ή τον κοσμοπολίτην, ομοιάζει με νάνον ανορθούμενον επ' άκρων ονύχων και τανυόμενον να φθάση, εις το ύψος και να φανή και

αυτός γίγας». Μαστιγώνει «τους εξ Εσπερίας ανατείλαντας φωστήρας με τους παχείς μισθούς, οίτινες μεταγγίζουν αθειστικόν πνεύμα εις την Ελλάδα». Σκίζει τα ρούχα του για τις ιταλιάνικες τετραφωνίες που μπήκανε στα χρόνια του, σε μια-δου εκκλησίες. Τη βυζαντινή μουσική την λέγει «μουσική των Αγγέλων».

*

Κάποιος αναγνώστης μου 'γραψε πως στον άγιο Κωνσταντίνο της Ομονοίας κάνουν δυο λειτουργίες την Κυριακή, την πρώτη ελληνική, ήγουν βλάχικη, και τη δεύτερη φράγκικη, ήγουν αριστοκρατική. Και πως την πρώτη την κάνουνε βιαστικά, να τελειώσουν μian ώρα γρηγορότερα, ενώ τη δεύτερη την κάνουνε με το πάσσο τους.

Τι ντροπές είναι αυτά τα πράγματα; Ως που θα φτάξει πια η αναισθησία της Εκκλησίας που την κά-νουν ό,τι θέλουν τα «ευλαβή» τέκνα της, φτάνει να ρίχνουν στο παγκάρι; Και νταούλια να της ζητήσουν θα τα βάλει για το χατήρι τους!

Με τις δυό λειτουργίες, χωρίζονται, όπως είπα-με, οι Έλληνες χριστιανοί σε αριστοκράτες και σε πληβείους, σε ευρωπαϊσμένους και σε χωριάτες. Κοιτάξτε τι κακό κάνει στις ψυχές η Εκκλησία, πόσο αντιχριστιανικό είναι αυτό που κάνει με τις δυο λειτουργίες: Οι ρωμηοί, είναι που είναι οι περισσότεροι ματαιόδοξοι και ζαλισμένοι από την ξενομανία. Έρχεται κ' η Εκκλησία με τις δυο λειτουργίες, να τους ρίξει το δόλωμα στο οποίο έχουνε αδυναμία, δηλαδή το ξεχώρισμα σε ευρωπαϊσμένους και σε καθυστερημένους. Αφού η μια λειτουργία γίνεται για τους πρώ-τους, κ' η άλλη για τους δεύτερους, ποιός ψωροπερήφανος Έλληνας, προπάντων ποιά Ελληνίδα, θα πάει στην πρώτη, δηλαδή στη χωριάτικη λειτουργία, και δεν θα πάει στη δεύτερη, που έχουνε «ευρωπαϊκή μουσική, σαν το θέατρο», που γίνεται για τους αργοξυπνημένους και καλομαθημένους, για την αριστοκρατία; Αυτό έλειψε να σηκωθεί κανείς πρωί-πρωί και να τρέ-χει για ν' ακούσει τους παπατρέχηδες! Αφού η Εκ-κλησία λέγει στον Θεό να περιμένει λίγη ώρα ως που να σηκωθούνε από τον ύπνο οι ξενύχτηδες, που παίζου-νε αποβραδύς χαρτιά ή πάνε στο θέατρο, ποιός κουτός είναι εκείνος που δεν θα θελήσει να επιδειχθεί και να ξεχωρίσει πως είναι από την καλή τάξη της κοινωνίας, πηγαίνοντας στη δεύτερη λειτουργία; Πόσο έμορφα και χριστιανικά, και διδαχτικά για την ταπείνωση, τα κανονίζουν οι ιερωμένοι μας! Κ' ύστερα, δεν είμαστε κ' ευχαριστημένοι! Τα ίδια, μοναχά με άλλα λόγια, έλεγε κι ο καυμένος ο Παπαδιαμάντης: «Οι επίτροποι έβγαλαν εσχά-τως την μόδα να τελώνται δύο λειτουργίες, α-λά φρά-γκικα, και εις τας μικροτέρας εκκλησίας των Αθηνών, ως να ήσαν αι λειτουργίες φουρνιές ή βαρκαδιές (οίκτιρον, Κύριε!)».

Κ' εγώ λέγω, σαν αντίλαλος του Παπαδιαμάντη: «Δώσε μας ραβδί, Κύριε!».

Θα ήθελα να μη γράφω ποτέ κάποια πράγματα που ερεθίζουνε και δυσαρεστούνε όσους περπατά-νε σε δρόμο, ανάποδο από μένα. Αλλά να γράφω για πράγματα που ευχαριστούνε όλους.

Μα υπάρχουνε ένα σωρό στραβά, που ίσως να διορ-θωθούνε με το να καταλάβουμε καλά, πως είναι στρα-βά και να ζητήσουμε τη γιατρεία τους. Λοιπόν, άθελά μου, γράφω γι' αυτά και σς παρακαλώ να δώσετε προσοχή στα παρακάτω, όχι γιατί είμαι ο σοφός Σολομώντας, αλλά γιατί αυτά τα ζητήματα για τα οποία γράφω, έτυχε να τα γνωρίζω καλύτερα από πολλούς, και γιατί η ζωή μου η ίδια είναι υφασμένη μαζί τους, σαν το στημόνι

με το υφάδι.

Και με όλο που κάποια από αυτά τα στραβά που θέλουμε σιάξιμο, φαίνονται με την πρώτη ματιά πως δεν έχουνε μεγάλη σημασία, ωστόσο στ' αληθινά έ-χουνε πάρα πολύ μεγάλη, μα δεν θέλουμε να το κατα-λάβουμε εκείνοι που συνεργούνε στο κακό. Κι αν ακόμα τους δώσει κανείς να το καταλάβουμε, από πείσμα επιμένουνε στο στραβό για να μη φανούνε στους άλλους πλανημένοι.

Ένα απ' αυτά τα ζητήματα είναι π.χ. η κατάστα-ση που έχουνε οι εκκλησίες μας (για τα οποία έγγραφα ύστερ' από το Πάσχα), το χάλι που βρίσκονται οι εκκλησιαστικές τέχνες της Ορθόδοξης Εκκλησίας μας: η ψαλμωδία, η αγιογραφία, η αρχιτεκτονική, η μικροτεχνία, μ' ένα λόγο ό,τι εκφράζει το βαθύ πνεύ-μα της Ορθοδοξίας. Η παραμόρφωση αυτών των λει-τουργικών τεχνών, ώστε από λειτουργικές να καταντήσουνε κοσμικές, έγινε και γίνεται από κάποιους ε-πιπόλαιους, ρηχούς και αισθηματολογικούς ανθρώπους, που δεν νοιώθουνε καμμιά πνευματική ευθύνη για ό,τι κάνουνε, κι αλλάζουνε με ελαφρή συνείδηση το ένα και το άλλο, είτε στην ψαλμωδία, είτε στην αγιο-γραφία, είτε στα έθιμα της εκκλησίας, καταστρέφο-ντας τον θησαυρό της παραδόσεως με γελοίους νεωτε-ρισμούς. Αυτοί πορεύονται χωρίς να ξέρουνε τι κάνου-νε, και χωρίς να τους μέλει τι συμφορά φέρνουνε στη φυλή μας. Εμείς, όμως, όσοι νοιώθουμε αυτά τα πράγματα, και την αξία τους, και που καταλαβαίνουμε πνευματική ευθύνη, έχουμε χρέος να αγωνισθούμε κα-ταπάνω στην καταστροφή που κάνει η αμάθεια, η ανο-ησία, η ψωροπερηφάνεια, ο πνευματικός εκφυλισμός, μαζί με το πονηρό πνεύμα της εκμετάλλευσης. Αλλά, ενώ αυτοί οι μαστροχαλαστήδες πορεύονται, όπως εί-πα, ασυλλόγιστα, χωρίς να είναι σε θέση να καταλά-βουνε τι κακό κάνουνε, εμείς οι άλλοι πρέπει να τους πολεμήσουμε με γνώση, με σοβαρότητα, με τα λόγια της αλήθειας. Ένα ρητό ανατολίτικο λέγει: «Ένας τρελλός έρριξε μια πέτρα στη θάλασσα και πέσανε στο νερό εκατό γνωστικοί για να τη βγάλουνε!». Ο τρελ-λός είναι εκείνος που χαλά την παράδοση, γιατί έτσι του κατέβηκε, κ' εμείς είμαστε οι γνωστικοί, που α-γωνιζόμαστε να σώσουμε αυτό που πάει να καταστρέ-ψει ο τρελλός, δηλαδή την παράδοση. Η παροιμία μιλά για έναν τρελλό και για εκατό γνωστικούς. Μα σ' εμάς είναι εκατό τρελλοί που γκρεμίζουνε και πεντέξη γνωστικοί, που αγωνίζονται, να μην τους αφή-σουνε στο παλαβό αυτό έργο της καταστροφής.

Κατά δυστυχία, πολλοί απ' αυτούς τους ελαφρό-μυαλους, αλαφρόκαρδους και κούφιους «νεωτεριστάς» (όπως θέλουν να λέγονται), έχουνε πιάσει τα πόστα, στα Υπουργεία, στις Ακαδημίες, στα Πανεπιστήμια και στ' άλλα εκπαιδευτήρια, στα Ωδεία, στα Θέατρα, στις εφημερίδες, στις εκκλησιές, στο ραδιοφωνικό σταθμό, κι από κει κάνουνε το κακό που κάνουνε ταμπουρωμένοι, με κάθε ευκολία, ενώ εμείς οι δυστυχείς πολεμάμε στ' ανοιχτά, μοναχοί, χωρίς καμμιά υπο-στήριξη, χωρίς τα άρματα και τις τάμπιες που έχουνε αυτοί. Κοντά σ' αυτό, εκείνοι έχουνε κάποια λαοπλάνα συνθήματα που τραβάνε τον κόσμο, όπως είναι: «ο πολιτισμός, η πρόοδος, η εξέλιξις, ο μοντερνισμός», και τα μασάνε μέρα-νύχτα στο στόμα τους σαν μαστίχι, ενώ εμείς είμαστε γι' αυτούς «καθυστερημένοι», «έξω από το ρεύμα της εποχής», δηλαδή ό,τι δεν τρα-βά τη συμπάθεια του πολλού κόσμου. Ενώ, λοιπόν, οι «μοντερνιστές» είναι, κούφιοι κι ανόητοι, χωρίς κανένα βαθύ αίσθημα ή σοβαρόν στοχασμό, ωστόσο μ' αυτά τα εύκολα εργαλεία της δημαγωγίας πλανούν τον κό-σμο, προ πάντων όσοι απ' αυτούς έχουνε κάποιο δημό-σιο αξίωμα.

Και μ' όλα ταύτα, εμείς, όχι μοναχά βαστάμε γερά και σταματούμε το γκρέμισμα, αλλά χτιζουμε σε στε-ρεά θεμέλια, απάνω στα χαλάσματα που έχει σωριά-σει η τυφλή μανία τους, και κάθε μέρα κερδίζουμε ψυ-χές που φωτίζονται, κι απορούνε κ' οι ίδιες σε τι πλάνη και σε τι ψευτιά βρίσκόντανε πριν. Και μάλιστα ανάμεσα στους νέους, στον σπόρο που

βλασταίνει.

Φώτης Κόντογλου

(Πηγή: «Ευλογημένο καταφύγιο», Εκδ. ΑΚΡΙΤΑΣ)

<http://www.alopsis.gr/modules.php?name=News&file=article&sid=990>